

İLLER BAZINDA GAYRİSAFİ YURT İÇİ HASILA 2019 VERİLERİNE GÖRE

TRC2 (DİYARBAKIR-ŞANLIURFA) BÖLGESİ

Hazırlayan : Zuhel ÇELEBİ DENİZ

D İ Y A R B A K I R - Ş A N L I U R F A (T R C 2)

İLLER BAZINDA GAYRISAFİ YURT İÇİ HASILA 2019 VERİLERİNE GÖRE TRC2 (DİYARBAKIR-ŞANLIURFA) BÖLGESİ

1. İller Bazında Kişi Başına Düşen Gelirde Diyarbakır ve Şanlıurfa

TÜİK tarafından yayınlanan, iller bazında Gayrisafi Yurt İçi Hasıla 2019 yılı bilgilerine göre, **İstanbul 86 bin 798 TL** (15.285 \$) ile en yüksek gelirli il olmuş, onu **81 bin 228 TL** (14.304 \$) ile **Kocaeli** ve **71 bin 27 TL** (12.508 \$) ile **Ankara** izlemiştir. Sonuçlara göre il düzeyinde kişi başına GSYH'de, **16 bin 727 TL** (2.946 \$) ile **Ağrı**, **17 bin 465 TL** (3.075 \$) ile **Şanlıurfa**, **18 bin 708 TL** (3.295 \$) ile **Van** son üç sırada yer almıştır. 2019 yılında **Türkiye'de kişi başına ortalama gelir 52 bin 316 TL** (9.213 \$) olup, 81 il içinde **Diyarbakır, 23 bin 645 TL** (4.164 \$) ile **74. sıradadır**. İller itibarıyla en yüksek ve en düşük gelirli 5 il aşağıdaki tabloda görülmektedir.

İlk 5 il			Son 5 il		
1	İstanbul	86.798 TL	77	Adıyaman	22.454 TL
2	Kocaeli	81.228 TL	78	Bitlis	22.180 TL
3	Ankara	71.027 TL	79	Van	18.708 TL
4	Tekirdağ	70.788 TL	80	Şanlıurfa	17.465 TL
5	Antalya	60.632 TL	81	Ağrı	16.727 TL

Kaynak: TÜİK, 2021.

2. İller Bazında Gayrisafi Yurt İçi Hasıla (Bin TL), 2019

İl düzeyinde cari fiyatlarla GSYH hesaplamalarına göre; 2019 yılında **İstanbul 1 trilyon 327 milyar 452 milyon TL** ile en yüksek GSYH'ye ulaşan il olmuştur ve toplam GSYH'den **%30,7** pay almıştır. İstanbul'u, **395 milyar 731 milyon TL** ve **%9,2** pay ile **Ankara**, **263 milyar 38 milyon TL** ve **%6,1** pay ile **İzmir** izlemiştir. **Diyarbakır 41 milyar 246 milyon TL** GSYH ile 81 il içinde **22. sırada** yer alırken, **Şanlıurfa 35 milyar 885 milyon TL** ile **24. sırada** yer almıştır. 2019 yılı GSYH verilerine göre; **Diyarbakır** ilinin ulusal GSYH içindeki payı **%1**, **Şanlıurfa**'nın toplam GSYH içindeki payı **%0,8** olmuştur. İl düzeyinde GSYH hesaplarında ilk 5 il ve son 5 il aşağıdaki tabloda görülmektedir.

İlk 5 il (Bin TL)			Son 5 il (Bin TL)		
1	İstanbul	1.327.451.596 TL	77	Gümüşhane	4.759.134 TL
2	Ankara	395.730.879 TL	78	Kilis	4.147.986 TL
3	İzmir	263.037.662 TL	79	Tunceli	4.133.866 TL
4	Bursa	178.362.994 TL	80	Ardahan	3.399.122 TL
5	Kocaeli	156.746.911 TL	81	Bayburt	2.839.510 TL

Kaynak: TÜİK, 2021.

İller bazında üretilen toplam GSYH değerine göre **Diyarbakır** ili 81 il içinde **22. sırada**, **Şanlıurfa** ili ise **24. sıradadır**. Kişi başına düşen gelirde ise, **Diyarbakır ili 81 il içinde 74. sıraya**, **Şanlıurfa ili de 80. sıraya düşmektedir**. Bu dengesizliğin Türkiye'de en yüksek olarak görüldüğü iller Şanlıurfa ve Diyarbakır illeridir. Temel olarak düşük üretkenlik ve düşük katma değerli üretim sorunundan kaynaklanan bu durum için üretkenliği ve katma değeri artıracak çalışmalara ve yatırımlara ihtiyaç duyulmaktadır.

3. İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Gayrisafi Yurt İçi Hasıla/Sektörel Paylar, 2019

İller ve bölgeler bazında GSYH'nin diğer bir deyişle, üretilen toplam mal ve hizmetlerin sektörel dağılımı yerel ekonomilerin tanımlanması için oldukça önemlidir. TÜİK tarafından yayınlanan ilgili haber bülteninde iller düzeyinde Gayrisafi Yurt İçi Hasılanın iktisadi faaliyet kollarına göre sektörel dağılım bilgisi yayınlanmıştır. Haber bülteninde; sanayi sektörü hesaplanırken, “madencilik ve taşocakçılığı”, “imalat sanayi”, “elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtım”, “su temini, kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri”nin sanayi sektörüne dahil edildiği belirtilmiştir. Burada, dikkat edilmesi gereken husus, geçmiş yıllarda yayımlanmamış olan “imalat sanayi” üretim değeri verisinin iller bazında açıklanmış olmasıdır.

Aşağıdaki tabloda, Diyarbakır ve Şanlıurfa ekonomilerinin sektörel üretim yapısı, Türkiye ortalamaları ile karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Gayrisafi Yurt İçi Hasılanın Sektörel Dağılımı, Değer (Bin TL) ve Pay (%), 2019

	Türkiye		Diyarbakır		Şanlıurfa	
	Değer	Payı	Değer	Payı	Değer	Payı
A. (Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık)	277.494.885	6,4%	6.159.757	14,9%	7.331.708	20,4%
BCDE. (İmalat, Madencilik ve Taş Ocakçılığı ve Diğer Sanayiler)	941.475.504	21,8%	4.421.918	10,7%	4.134.085	11,5%
C. (İmalat Sanayi)	789.675.113	18,3%	1.861.120	4,5%	2.587.478	7,2%
F. (İnşaat)	233.275.950	5,4%	2.742.760	6,6%	1.945.430	5,4%
GTİ. (Toptan ve Perakende Ticaret, Ulaştırma ve Depolama, Konaklama ve Yiyecek Hizmeti Faaliyetleri)	1.053.520.883	24,4%	5.831.854	14,1%	5.520.243	15,4%
J. (Bilgi ve İletişim)	111.987.262	2,6%	531.308	1,3%	167.548	0,5%
K. (Finans ve Sigorta Faaliyetleri)	137.887.422	3,2%	633.283	1,5%	383.362	1,1%
L. (Gayrimenkul Faaliyetleri)	282.779.250	6,5%	3.172.383	7,7%	2.210.637	6,2%
MN. (Mesleki, Bilimsel, Teknik, İdari ve Destek Hizmet Faaliyetleri)	228.711.798	5,3%	1.414.015	3,4%	1.436.686	4,0%
OTQ. (Kamu Yönetimi ve Savunma, Eğitim, İnsan Sağlığı ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri)	532.517.768	12,3%	11.533.023	28,0%	8.360.380	23,3%
RTU. (Diğer Hizmetler)	92.292.783	2,1%	717.452	1,7%	837.381	2,3%
GSYH Toplam	4.320.191.227	100,0%	41.246.384	100,0%	35.884.592	100,0%

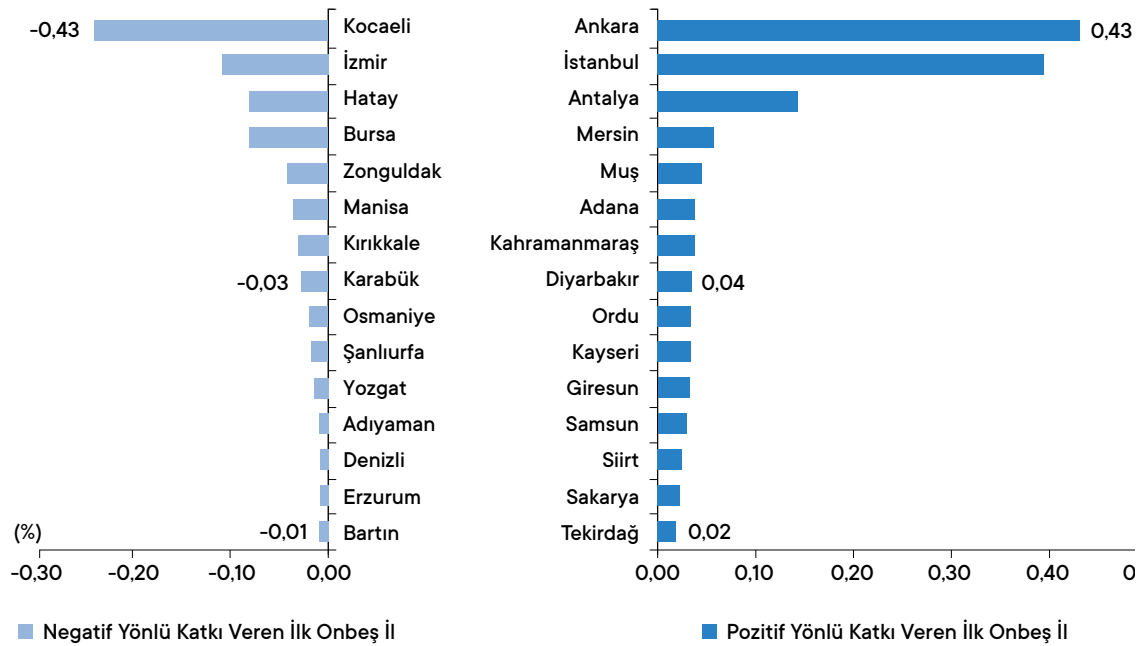
Kaynak: TÜİK, 2021.

Türkiye ekonomisine nazaran, bölge illerimizdeki tarımsal üretim ile yaratılan değer toplam üretim içindeki payı oldukça yüksektir. Tarımsal üretim değeri olarak; **Şanlıurfa, 81 il içinde 7. sırada, Diyarbakır ise 13. sıradadır.** Sanayinin bölge ekonomisi içindeki payına gelindiğinde, Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinde sanayi payının Türkiye ortalamasının oldukça altında olduğu görülmektedir. Bu sorunun asıl nedeni, Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinde imalat sanayi üretiminin çok yetersiz olmasıdır. Tabloda görüldüğü gibi; **Türkiye'nin GSYH değeri içinde imalat sanayinin payı yüzde 18,3 iken, Diyarbakır'da bu oranın yüzde 4,5 olduğu, Şanlıurfa payının ise yüzde 7,2 olduğu** görülmektedir. Diyarbakır imalat sanayi üretimi değeri bakımından **81 il içinde 46. sırada, Şanlıurfa ili ise 38. sıradadır.** Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinin yüksek üretim potansiyeli ve tarım dışı kentsel nüfus bakımından Türkiye'nin ilk 10 şehri arasında yer almasına rağmen, imalat sanayi üretiminin çok düşük olması, bölgemizin işsizlik, yoksulluk ve gelir eşitsizliği sorunlarının temel nedenidir. Bölgemizin sosyal ve ekonomik gelişmesi ve kalkınması için **imalat sanayi üretiminin hızla artırılması ve bölgede katma değerli üretim yapısına geçilmesi birinci öncelik** durumundadır. Bölge illerimizde hizmetler sektörü, kentleşme ekonomilerinin etkisiyle ülke ortalamasına yakın seyretmektedir.

4. Zincirlenmiş Hacim Endeksiyle GSYH Büyüme Performansı, 2019

Haber bülteninde yer alan, zincirlenmiş hacim endeksiyle GSYH büyüme analizlerine göre; **Türkiye'de GSYH 48 il, bir önceki yıla göre Türkiye ortalamasının üzerinde büyümüştür.** Yıllık GSYH, zincirlenmiş hacim endeksiyle 2019 yılında bir önceki yıla göre **%0,9** artarken, 48 ilde Türkiye ortalamasının üzerinde artış gerçekleşmiştir. Aşağıdaki grafikte, zincirlenmiş hacim endeksiyle Türkiye GSYH büyümesine il ekonomilerinin katkısı pozitif yönde ve negatif yönde ilk 15 il için olmak üzere gösterilmiştir.

İllerin Zincirlenmiş Hacim Endeksiyle Türkiye GSYH Büyümesine Katkısı, 2019

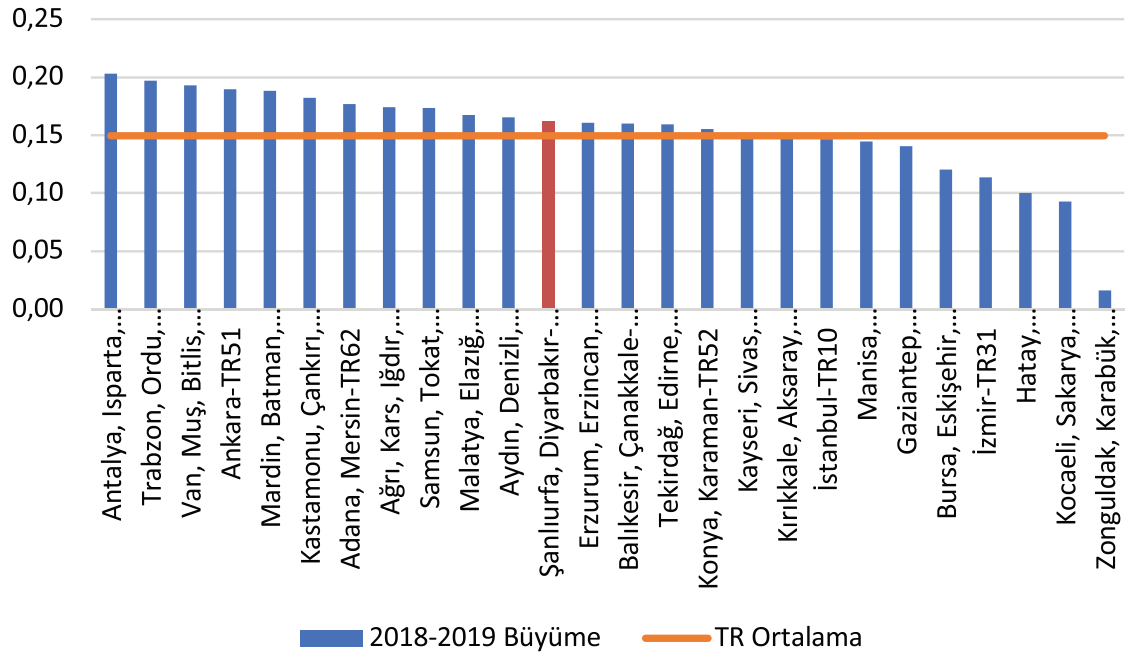

Kaynak: TÜİK, 2021.

5. Ekonomik Büyüme ve Sektörel Büyüme Performansları

TÜİK tarafından yayınlanan, iller bazında yıllık Gayrisafi Yurt İçi Hasıla verilerine göre, bölgelerin ekonomik büyüme performansları incelenmiştir. 2018-2019 döneminde **Türkiye**'nin ortalama ekonomik büyüme oranı **0,15** iken, **TRC2 Diyarbakır-Şanlıurfa Bölgesi**'nin büyüme oranı **0,16** olup **26 bölge arasında 12. sıradadır**. 2018-2019 döneminde **Diyarbakır ili GSYH büyüme oranı 0,19** iken, **Şanlıurfa ili için bu oran 0,13** olarak gerçekleşmiştir. Aşağıdaki grafikte 26 Düzey 2 Bölgesinin 2018-2019 döneminde büyüme grafiği görülmektedir. 2018-2019 dönemindeki büyüme oranı ile **Diyarbakır ili 81 il içinde 23. sırada, Şanlıurfa ili de 65. sırada** yer almıştır.

İBBS Düzey 2 Bölgeleri GSYH Büyüme Oranı, 2018-2019

2018-2019 döneminde Bölge illerimizdeki sektörel büyüme oranları aşağıdaki tabloda görülmektedir. Bu dönemde Diyarbakır'da "**Tarım**", "**Sanayi**" ve "**Mesleki, Bilimsel, Teknik, İdari ve Destek Hizmetleri**" sektörlerindeki büyüme, Şanlıurfa'da ise "**Sanayi**" ve "**İmalat Sanayi**" sektörlerindeki büyüme oranları öne çıkmaktadır.

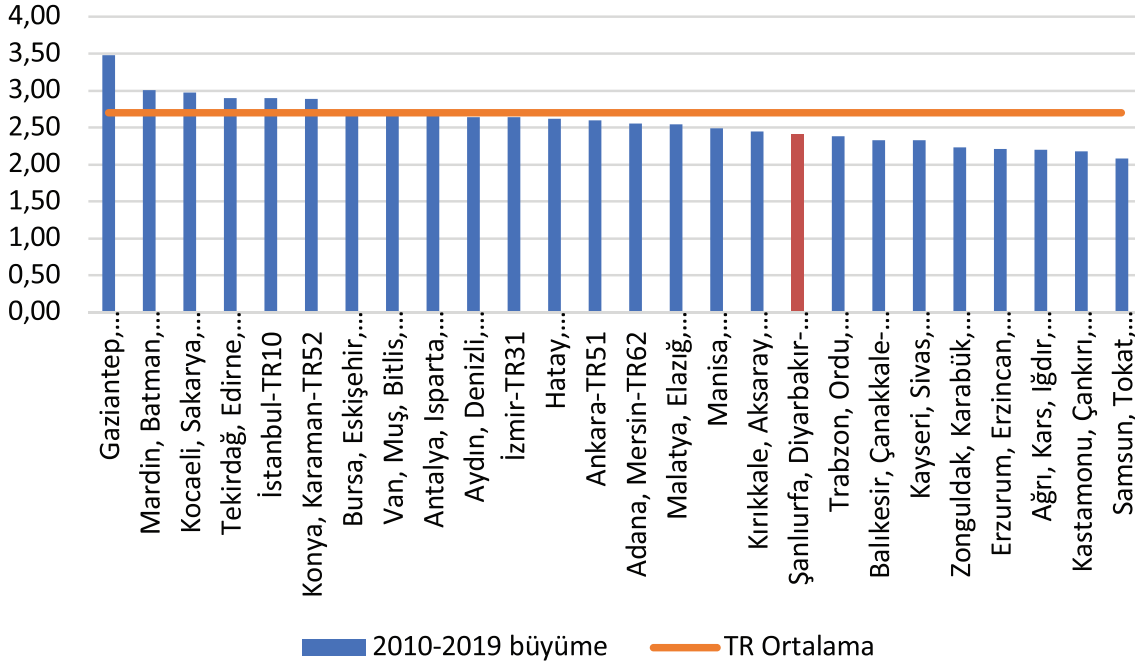
GSYH'de Sektörel Büyüme Performansları, 2018-2019

	Diyarbakır	Şanlıurfa	Türkiye
Tarım	0,28	0,0003	0,28
Sanayi	0,26	0,27	0,12
İmalat Sanayi	0,12	0,18	0,10
İnşaat	-0,15	-0,15	-0,13
Ticaret, Ulaştırma-depolama, Konaklama ve Yiyecek	0,20	0,19	0,18
Bilgi ve İletişim	0,21	0,11	0,20
Finans ve Sigorta	0,16	0,20	0,23
Gayrimenkul	0,11	0,09	0,12
Mesleki, Bilimsel, Teknik, İdari ve Destek Hizmetleri	0,20	0,12	0,17
Kamu Yönetimi ve Savunma, Eğitim, İnsan Sağlığı ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri	0,27	0,30	0,24
Diğer Hizmetler	0,24	0,21	0,30

Kaynak: TÜİK, 2021.

2010-2019 döneminde bir diğer deyişle son 10 yılda, Türkiye'nin GSYH büyüme oranı **2,70** olmuştur. TRC2 Bölgesi aynı dönemde **2,41** büyüme oranı ile, **26** bölge içinde **18.** sırada yer almıştır. Aşağıdaki grafikte Düzey 2 Bölgelerinin 2010-2019 döneminde büyüme grafiği görülmektedir.

İBBS Düzey 2 Bölgeleri GSYH Büyüme Oranı, 2010-2019

Kaynak: TÜİK, 2021.

2010-2019 döneminde **Diyarbakır** ili **GSYH büyüme oranı 2,52** iken, **Şanlıurfa** ili için **bu oran 2,30** olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde **Diyarbakır** ili büyüme oranı 81 il içinde **43. sırada**, **Şanlıurfa** ili büyüme oranı **55. sıradadır**. 2010-2019 döneminde Bölge illerimizdeki sektörel büyüme oranları Türkiye ortalamaları ile birlikte aşağıdaki tabloda görülmektedir.

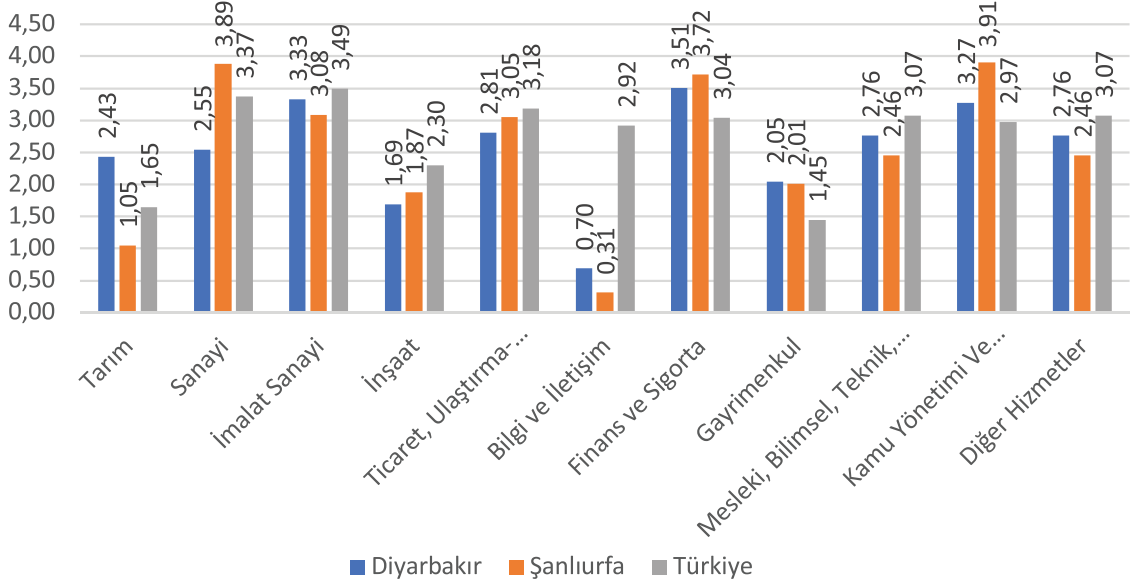
GSYH'de Sektörel Büyüme Performansları, 2010-2019

	Diyarbakır	Şanlıurfa	Türkiye
Tarım	2,43	1,05	1,65
Sanayi	2,55	3,89	3,37
İmalat Sanayi	3,33	3,08	3,49
İnşaat	1,69	1,87	2,30
Ticaret, Ulaştırma-Depolama, Konaklama ve Yiyecek	2,81	3,05	3,18
Bilgi ve İletişim	0,70	0,31	2,92
Finans ve Sigorta	3,51	3,72	3,04
Gayrimenkul	2,05	2,01	1,45
Mesleki, Bilimsel, Teknik, İdari ve Destek Hizmetleri	2,76	2,46	3,07
Kamu Yönetimi ve Savunma, Eğitim, İnsan Sağlığı ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri	3,27	3,91	2,97
Diğer Hizmetler	2,76	2,46	3,07

Kaynak: TÜİK, 2021.

Buna göre **son 10 yıllık dönemde**, sektörel üretim değerlerine göre **Diyarbakır ekonomisi içinde** en fazla büyüyen ilk 3 sektör; “**finans ve sigorta**”, “**imalat sanayi**” ve “**kamu yönetimi ve savunma, eğitim, insan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri**” sektörleri olmuştur. 2010-2019 döneminde **Şanlıurfa** ili ekonomisinde en fazla büyüyen ilk 3 sektör; “**kamu yönetimi ve savunma, eğitim, insan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri**”, “**sanayi**” ve “**finans ve sigorta**” sektörleri olmuştur. Aşağıdaki grafikte 2010-2019 döneminde Diyarbakır, Şanlıurfa ve Türkiye'nin sektörel büyüme performansları karşılaştırılmıştır.

Diyarbakır, Şanlıurfa ve Türkiye’de Sektörel Büyüme Oranları, 2010-2019

Kaynak: TÜİK, 2021.

Yukarıdaki incelemeler ışığında, **bölgemizin gelir düzeyinin artırılması için** bölge illerimizin **ekonomik büyümesinin hızlandırılması ve üretkenliğinin artırılması** gerektiği açıkça görülmektedir. Bunun için ekonomik sektörlerde yaratılan katma değer artırılması ve **özellikle imalat sanayinin geliştirilmesi** kilit önem taşımaktadır. Yukarıdaki grafikte bölge illerimizin imalat sanayi 2010-2019 dönemi büyüme oranlarının, Türkiye ortalamasının gerisinde kaldığı görülmektedir. Bölgemizin sosyal ve ekonomik gelişmesi ve diğer bölgeler ile gelir eşitsizliğinin azaltılması için, başta imalat sanayideki büyüme oranları olmak üzere, ekonomik sektörlerdeki büyüme performanslarının artırılması gerekmektedir.

